

İkinci Dünya Savaşı Başlangıç Sürecinin Yerel (Konya) ve Türk Ulusal Basınına Yansıması

Reflection of the Beginning Process of the Second World War in Local (Konya) and Turkish National Press

Çağatay BENHÜR¹
Mehmet TAŞCI²

Selçuk Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih
Bölümü, Konya, Türkiye

Department of History, Selçuk
University, Faculty of Literature,
Konya, Turkey

Geliş Tarihi/Received: 05.04.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 28.07.2023

Yayın Tarihi/Publication Date: 08.09.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Çağatay BENHÜR
E-mail: cbenhur@selcuk.edu.tr

Atıf: Benhür, Ç., & Taşcı, M. (2023). İkinci Dünya Savaşı Başlangıç Sürecinin Yerel (Konya) ve Türk Ulusal Basınına Yansıması. *Turcology Research*, 78, 452-461.

Cite this article as: Benhür, Ç., & Taşcı, M. (2023). Reflection of the Beginning Process of the Second World War in Local (Konya) and Turkish National Press. *Turcology Research*, 78, 452-461.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

ÖZ

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da devletler arası ilişkilerde anlaşmazlıklar artmış ve siyasi ortam gerilmiştir. 1929 yılında Amerika'da meydana gelen ekonomik krizin tüm dünyayı etkisi altına almasıyla birlikte de hem ekonomik hem de siyasi çatışmalar başlamıştır. Özellikle Uzak Doğu'da Japonya'nın saldırgan politikası, Almanya ve İtalya'nın ise yayılcı hareketleriyle dünyada tüm ülkeler askeri durumlarını kuvvetlendirme ihtiyacı hissetmiştir. İngiltere ve Fransa'nın yayılcı politika izleyen devletlerden özellikle Almanya'ya karşı tepkisini koyacaklarını açıklaması ile de bir savaş ortamı meydana gelmiştir. Türkiye olası bir savaş durumunda tarafsız olacağını belirtmiş, bunu da basın aracılığıyla duyurmuştur. Daha savaş çıkmadan durumunu belirten Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nda da tutumunu değiştirmemiş ve aktif tarafsızlık politikası izlemiştir. Çalışmanın amacında olası bir yeni savaşın Türk basınında hem ulusal hem de yerel (Konya) olarak nasıl algılandığı ve ne gibi değerlendirmeler yapıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Metinde Konya basınından Babalık ve Ekekon, ulusal basından ise Cumhuriyet, Akşam, Ulus ve Tan gazeteleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Babalık, Ekekon, İkinci Dünya Savaşı, Konya, Yerel Basın

ABSTRACT

After the First World War, conflicts in interstate relations in Europe increased, and the political atmosphere became tense. The economic crisis that took place in the United States in 1929 affected the whole world, and thus both economic and political conflicts began. Especially in the Far East, with the aggressive policy of Japan and the expansionist movements of Germany and Italy, all countries in the world felt the need to strengthen their military forces. With the declaration of England and France that they would react against the states that followed expansionist policies, especially Germany, a war environment emerged. Turkey stated that it would be neutral in case of a possible war and announced this through the press. Turkey, which stated its position before the war broke out, did not change its attitude during the Second World War and followed an active neutrality policy. The aim of the study was to determine how a possible new war was perceived in the Turkish press both nationally and locally (Konya) and what kind of evaluations were made. In the study, Babalık and Ekekon from the Konya local press and Cumhuriyet, Akşam, Ulus, and Tan from the national press were used.

Keywords: Babalık, Ekekon, Konya, Local Press, Second World War

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkmasına Almanya'nın sömürge arayışları, Rusların Balkanlarda izlediği Panslavizm politikası, Fransa'nın Almanya'ya karşı intikam arzusu ve Osmanlı Devleti'nin kaybettiği toprakları kazanma isteği gibi farklı birçok devletin uyguladığı politikalar zemin oluşturmuştur (Hart, 2019: 1-3). Savaşın başlamasıyla birlikte de dünyada ekonomik düzen sarsıntıya uğramıştır. Savaşın bitmesi de bu ekonomik bunalımı durdurmamış aksine daha agresif bir siyasi ve ekonomik ortam hazırlamıştır (Merriman, 2020: 997-999).

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmesiyle birlikte Anadolu toprakları Müttefikler tarafından işgale uğramıştır. Müttefikler, Anadolu topraklarındaki işgallerini Mondros Ateşkes Antlaşması'ndaki maddeler aracılığıyla meşru göstermeye çalışmış ve padişahı baskı altına almıştır (Lewis, 2018: 323–324). Bu işgaller karşısında Osmanlı Devleti'nin yönetim kadrosu sessiz kalmayı yeğlemiş ve durumu atlatmaya çalışmıştır. Bu tepkiyi vermelerinde İngiliz işgali altında bulunmaları da etken olmuştur (Selek, 2020: 57–61). Mustafa Kemal Paşa ise işgaller karşısında milli bir ayaklanmayı ortaya çıkarmak için harekete geçmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'da bulunduğu sürede halkı işgal kuvvetlerine karşı örgütlemiş ve birleştirmeye çalışmıştır. Amasya, Erzurum ve Sivas olmak üzere çeşitli bölgelerde işgalcilere karşı faaliyet yürütmüş ve etkin rol oynamıştır (Belen, 2020: 91–96). Anadolu'da büyüyen örgütlenme, işgal kuvvetlerine karşı her geçen gün artmış ve Mustafa Kemal Paşa'yı da güçlendirmiştir. Mustafa Kemal Paşa önderliğinde gelişen Anadolu hareketi vatan topraklarını kaybetmemek adına tüm zor şartlara rağmen mücadele etmiş ve başta Yunan kuvvetleri olmak üzere Müttefiklere karşı hem sahada hem de masada başarılı olmuş bunun sonucunda da Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur.

Savaş bittikten sonra Müttefik devletler lehlerine ortaya çıkan pozisyonu korumak için çaba göstermişler ve buna yönelik hareket etmişlerdir. Fakat savaşın getirdiği ekonomik çöküntü, galipleri de etkilemiş, dolayısıyla tam bir kontrol sağlayamamışlardır. Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Milletler Cemiyeti'ne girmemiş olması ve Avrupa'dan uzak kalma politikası da bunda etkili olmuştur (Sander, 2019: 14). Savaşı kaybeden devletlerin birçoğunda, özellikle Almanya'da savaş sonrası Birinci Dünya Savaşı galipleri aleyhine bir tepki oluşmuş, bu tepkiler sonucu da mağlup devletlerin siyasetleri buna yönelik şekillenmiştir. Almanya'da savaşın kaybedilmesi ve sonrasında gelen ekonomik kriz, Birinci Dünya Savaşı galiplerine karşı tepkiyi iyice artırmıştır. İtalya'da da savaş sonrası istenilenleri elde edememe sonucu İngiltere ve Fransa'ya karşı tepki oluşmuştur (Armaoğlu, 2018: 121).

1925 Lokarno Antlaşmaları ve daha sonrasında da ikili antlaşmalar ile Avrupa'da devletler arasında bir yumuşama meydana gelmiş olsa da 1929 yılında New York borsasında meydana gelen ekonomik krizden tüm dünyanın etkilenmesi ve tekrar olumsuz şartların belirmesiyle; özellikle mağlup devletlerden Almanya'da "faşizm" popülerleşmeye başlamıştır. Uzak Doğu'da Japonya'nın saldırgan tutumu ve Avrupa'da da Almanya ile İtalya'nın revizyonist tavırlar sergilemeye başlamaları ile devletler arası ilişkiler tekrar hararetlenmeye başlamıştır (Uçarol, 2019: 108–119). İtalya'nın savaş sonrasında memnuniyetsizliği, Almanya'nın ise savaşta mağlubiyeti hak etmediği düşüncesi kitlelerde tekrar yankı uyandırmış ve yönetime gelmek isteyenler tarafından kullanılmış, neticede de Hitler iktidara gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu dönemde Lozan Antlaşması'ndan kalan problemler ile uğraşmaya devam etmiştir. Ayrıca Milletler Cemiyeti'ne girişine kadar olan dönemde de İngiltere, Fransa ve Yunanistan ile ikili ilişkilerinde problemler yaşamıştır (Balcıoğlu, 2019: 412–413). Ancak 1929–1930 yılından sonra dünyadaki siyasi havanın gerilimi üzerine Avrupalı Devletler, Türkiye ile ilişkilerini geliştirmeye başlamışlardır. Türkiye'nin uzun zamandır girmek istediği Milletler Cemiyeti'ne 1932 yılında kabulü sağlanmış ve Avrupalı Devletler ile münasebeti bu anlaşmayla daha da gelişme göstermiştir (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, [BCA], Yer: f.30–10, y. 222–497-20: 1).

Uzak Doğu'da ise Japonya'nın 1930 yılına kadar karşısında sadece İngiltere'nin yer alması agresifliğini artırmıştır (Taylor, 2015: 77). 1931 yılında da Japonya, Mançurya'ya karşı askeri harekate başlamış ve işgal etmiştir. Bununla birlikte Japonya'nın yayılcı hamlelerine bir yenisi daha eklenmiştir (Benhür ve Eraslan, 2021: 381). Japonya'nın bu hareketine karşı sessiz kalınması İtalya'yı da cesaretlendirmiş, kendisine karşı bir tehdit görmeyince 1935 yılında Habeşistan'ı işgal etmiştir (Özal, 2019: 52–53). Artan yayılcı eylemlerle birlikte Hitler'in iktidara gelmesiyle Almanya'da da önemli gelişmeler olmaya başlamıştır. Versay Antlaşması'ndan kurtulmak isteyen Hitler siyasi ortamdan yararlanmış ve reaksiyon almıştır.

1929 krizi sonucu birçok ülke ekonomik model olarak millileşmeye yönelmiş ve kendi kendine yeterlilik politikasına dönüş yapmıştır. Türkiye de bu devletler içerisinde yer almıştır (Tekinsoy, 2020: 287). Türkiye bu dönemde de sulh politikasını devam ettirmiş ve herhangi bir yayılcı düşüncesi olmadığından Avrupa'da mevcut durumun değişmesini istemeyen devletler ile ilişkilerini olumlu anlamda artırmıştır. Siyasi havanın gerilimini değerlendirip bölgesinde ittifak antlaşmaları yapmış ayrıca boğazların durumunu da lehine değiştirmiştir (Balcıoğlu, 2019: 440–449).

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasına kısa bir süre kala özellikle Almanya'nın Avusturya ve sonrasında Südet bölgelerini ilhak etmesiyle birlikte yabancı ve Türk basınında siyasi haberler çoğalmıştır. Savaşın çıkacağına olağan duruma gelmesiyle Türk kamuoyu ve basınında da bu süreçte hararetli değerlendirmeler yapılmış, dikkat çeken manşetler atılmıştır. Ulusal gazetelerden *Akşam*, *Tan*, *Cumhuriyet*, *Ulus* ve birçok gazete dünya kamuoyunu takip etmiş, bunların yanında yerel gazeteler de dünya kamuoyu hakkında haberler vermiş, değerlendirmeler yapmıştır. Konya'da faaliyet gösteren *Babalık* ve *Ekekon* gazetelerinde de bu süreçte siyasi fikir ve değerlendirmeler kaleme alınmıştır.

Bu çalışmada Millî Mücadele sırasında önemli basın faaliyetlerinin yürütüldüğü Konya basınına İkinci Dünya Savaşı karşısındaki tepkisi ve değerlendirmeleri incelenmiştir. Konya basınına ilaveten ulusal gazetelerin (*Akşam*, *Cumhuriyet*, *Ulus* ve *Tan*) reaksiyon ve yorumları da ele alınmış, Konya basını ile kıyaslanmış ve farklılıklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Dünyada gerçekleşen bu olağanüstü durumu Türk ulusal basını nasıl ele aldığı ve ne gibi değerlendirmeler yaptığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca ulusal basın, yerel basın (Konya) ile de karşılaştırılmış ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yerel basının, (Konya) ulusal basın kadar gündemi takip edemediği ve siyasi durum hakkında ulusal basın kadar ilgisinin olup olmadığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Ana kaynak olarak 1939 Ağustos ve Eylül aylarında Konya'da faaliyetlerine devam eden *Babalık* ve *Ekekon* gazeteleri kullanılmıştır. İki gazete de Ankara'da bulunan Millî Kütüphane Arşivi'nden temin edilip incelenmiş, taranmıştır. Ulusal basından ise *Akşam*, *Cumhuriyet*, *Ulus* ve *Tan* gazeteleri farklı görüşleri yansıtmaları, önemli yazar kadroları ve yüksek tirajları sebebiyle çalışmaya dahil edilmiş ve Konya basını ile karşılaştırılmıştır. Ulusal basından incelenen gazeteler İstanbul Üniversitesi'nin dijital arşivinden alınmıştır. Eksik olan sayılar

ise Milli Kütüphane dijital arşivinden temin edilmiştir. Bu kaynakların yanı sıra Cumhurbaşkanlığı Arşivi'nden taramalar yapılmış, gerekli belgeler kullanılmıştır.

Ulusal ve Konya Basınında İkinci Dünya Savaşı Öncesi

1939 yılının ağustos ayı itibarıyla Almanya'nın Polonya'ya karşı baskılarının artması ile Türk basınında siyasi olaylarla ilgili haber ve köşe yazıları da artmıştır. Olası bir savaşın yorumları yapılmaya başlanmıştır.

Ekekon gazetesinin 14 Ağustos 1939 tarihli nüshasında siyasi meselelere değinilirken devletlerin ikili müzakerelerine dair telgraf haberlerine de yer verilmiştir. Asya'da gerçekleşen Japon-Çin savaşları da yine gazetede yer bulmuştur (*Ekekon*, 14.08.1939: 1). *Ekekon* gazetesi bu haberleri genellikle ulusal gazeteler ve Avrupa gazetelerinden edinmiş ve yayına sunmuştur.

Akşam gazetesinde Va-Nu imzalı *Harb ne zaman? değil Sulh ne zaman?* başlıklı makalede, bir İngiliz gazetesinin yaptığı araştırmada savaşın büyük ihtimalle çıkmayacağına belirtilmesine "Habeşistan, Avusturya, Çekoslovakya, Arnavutluk, İspanya, Çin, Moğolistan. Umumi değil! Nasıl değil? Bütün dünya ikiye ayrılmış, Merih ilahını doyurmak için maden, erzak, barut, kauçuk, petrol yetiştirmek için canla başla didiniyor. Tam umumi bir harp manzarası. Manevralar, yeraltı sığınakları, sıkıntılar, açlıklar, kıtlıklar" (*Akşam*, 14.08.1939: 3) sözleri ile görüntünün daha farklı olduğu yorumunu yapmıştır.

15 Ağustos 1939 tarihinde *Ulus* gazetesinden F. R. Atay, *Mütareke değil, sulh!* başlıklı değerlendirmesinde, Faşizmin herhangi bir sebeple durmayacağını sürekli almak üzerine hareket edeceğini vurgulamış ve Habeşistan, Arnavutluk ve diğer bölgelerde bu açlığın doyurulmadığını belirterek mütareke değil, kapsamlı ve istikrar getirecek bir barış antlaşmasının zorunluluğuna değinmiştir (*Atay*, 1939: 1-3).

Almanya'nın Polonya'ya karşı agresifliğinin arttığı ve isteklerinin yoğunlaşmaya başladığı ağustos ayının ortalarına doğru (*Hart*, 2018: 16-17) konu ile alakalı siyasi gelişmeler birçok gazetede yer almaya başlamıştır. *Babalık* gazetesi ise bu haberlere ancak ağustos ayının sonunda yer vermiştir ve bunlar birkaç haberi geçmemiştir. Gazetelerin neredeyse tamamında savaşın çıkacağı ile alakalı haberlere yer verilirken ve olası hamleler değerlendirilirken *Babalık* gazetesi diğer gazetelerin aksine bu tarihlerde Sovyetler Birliği'ne yönelik kültürel konuları ele almıştır. 16 Ağustos 1939 tarihinde *Sv. Birliğinde Dilcilik* başlıklı haberde; Sovyetler Birliği İlim Akademisi'nin tüm yaşayan dilleri incelediği ve tarihçesini sunduğuna değinilmiştir (*Babalık*, 16.08.1939: 1). 17 Ağustos 1939 tarihindeki haberinde ise *Sv. Birliğinde Ziraat İşleri* başlığı altında önceden bir mevsimde tek patates hasatı alınırken bundan sonra ise iki hasat alınabileceğinden bahsedilmiştir. Bunun gerçekleşmesi için de yeni tohumlarla ekim yapılması gerektiği belirtilmiştir (*Babalık*, 17.08.1939: 1). Siyasi olarak birçok devletin karşı karşıya geldiği dönemde *Babalık* gazetesi bu haberlere yer vermemiştir.

Ekekon gazetesi ise *Babalık* gazetesinin aksine dünyada gerçekleşen siyasi olayları daha çok ele almıştır. Özellikle ağustos ayından başlayarak siyasi haberleri gazetenin ilk sayfasından okuyucuya duyurmuştur. 16 Ağustos 1939 tarihinde *Ekekon* gazetesinde Ziya Çalık, *Çelik yürekli Türk milleti* başlığı altında siyasi değerlendirmeler yapmıştır. Ziya Çalık, birçok haber kaynağından gelen bilginin farklılığına değinmiş; bir gün gerçekten savaş çıkacağı düşünülürken diğer gün siyasi durgunluk olduğundan söz etmiştir. Türk milletinin bu siyasi haberlere karşı oldukça ilgili olduğu ve memleketin her köşesinde siyasi haberlerin takip edildiğinden bahsetmiştir. Fakat dünyada seyreden anormal olaylara karşı Türk milletinin sakin ve akli selim hareket ettiğine de vurgu yapmıştır. Olaylar karşısında Türk milletinin, devleti ve yöneticilerinden emin olduğuna, herhangi aksi bir durum hâlinde ise korkusuz olacağını belirtmiştir. Türk milleti hakkında; "Bu yürek ne korku bilir ne çekinme... Sulh aşığı olan Türk milleti, sulh fiilen bozulmayınca tarlada çalıştıktan sonra rahat rahat sigarasını içerken yine bir kılı oynamadan en heyecanlı haberi bile okuyacak ve dinleyecek kadar selametli imanı vardır." (*Çalık*, 1939: 1) sözlerine yer vermiştir.

16 Ağustos tarihli Ziya Çalık'ın değerlendirmesinin yanında yine gazetede siyasi olaylarla ilgili çeşitli haberler de yer almıştır. Asya'da devam eden Çin-Japon Savaşı, İngiltere'nin gerçekleştirdiği askeri tatbikat, Sovyetler Birliği'nin Asya'ya takviye kuvvet gönderdiği ve Danzig meselesi başlıklar altında gazetede yer almıştır (*Ekekon*, 16.08.1939: 1).

Ziya Çalık 17 Ağustos itibarıyla *Sığınak lâzım! Her şeyi önceden hazırlamak gerektir* başlığı ile dünyanın bulunduğu duruma karşı hazırlıklı olmak gerektiğini köşesinde vurgulamıştır. Değerlendirmesine İngiliz diplomat Gladstone'un "diplomatlar yüz yıl sonraki vaziyeti bugünden düşünebilmeli ve tahmin etmelidir." sözlerini dile getirerek başlayan Çalık, şu günlerde gerçekleşen olaylarla birlikte savaşın yakın olabileceğini dolayısıyla da sonuçlarında bir aksilik yaşamamak için de buna göre hareket edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Yazar, hareket noktalarından birinin de Konya'da yaşayan elli üç bin nüfusun varlığından söz ederek kaç sığınak yapılması gerektiğini sorgulamıştır. Ayrıca birçok yeni ve büyük apartmanların alt katlarının *odunluk ve kömürlük* olarak kullanıldığını bunların başka bir işlev görmediğini eleştirmiş, ihtiyattan zarar gelmeyeceğini vurgulamış ve ağır ağır sığınaklar için çalışmaların yapılması gerektiğini yazmıştır (*Çalık*, 1939: 1). Çalık'ın bu değerlendirmesi haricinde gerçekleşen Sovyet, İngiliz, Fransız müzakereleri ve Danzig meselesi de gazetede yer almıştır (*Ekekon*, 17.08.1939: 1).

19 Ağustos 1939 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinin *Hem Nalına Hem Mihına* bölümünde *Roller değişiyor mu?* başlığı altında bir süredir devam eden siyasi durumda farklılıkların ortaya çıkacağına dair görüşler belirtilmiştir. Hitler ve Mussolini'nin 1930'lu yılların ortalarından itibaren Avrupa'da her istediklerini yaptıklarına değinen makalede, *Times* gazetesinde yer alan haberlerden dolayı artık bu durumun değişeceği, İngiltere ve Fransa'nın faşizme karşı tavır sergileyeceklerine vurgu yapılmıştır (*Cumhuriyet*, 19.08.1939: 3).

Ağustos ayında *Babalık* gazetesinde Sovyetler Birliği ile alakalı kültürel haberler haricinde memlekette gerçekleşen olaylar ve yerel haberler verilmeye devam etmiş, dünyada gerçekleşen siyasi olaylarla ilgili haberlere ise yer verilmemiştir. 21 Ağustos tarihine gelindiğinde *Ekekon* gazetesinde Ziya Çalık, *Türk kuşu mektebinin açılması gençlerimizde yeni hamleler yaratır* başlığı ile değerlendirmelerine bir yenisini daha eklemiştir. Çalık, tüm dünyada seyreden hadiselerin yakın bir zamanda savaş doğurabileceğine değinmiş ve en büyük tehlikenin de havadan olabileceğine vurgu yapmıştır. Tüm devletlerin uçaklar ile ilgili planlar ve çalışmalar yaptığını belirten Çalık, uçakların kabiliyetlerinden ve kullanım alanlarından bahsetmiştir. Türk ordusunun da hava kuvvetleri bakımından güçlü olduğunu dile getirmiş

ancak daha da geliştirilmesi gerektiğini yazmıştır. Çalık yazısında Türk kuşu unsurlarının Konya ziyaretlerine de değinmiştir. Halkın bu ziyarete büyük bir ilgi gösterdiğini, havacılık alanında Konya'da da büyük bir potansiyel olduğunu belirtip Konya'ya da Türk kuşu mektebi açılması gerektiğini dile getirmiştir (Çalık, 1939: 1–2).

Ulus gazetesinden F. R. Atay, 22 Ağustos tarihinde *Büyük tazyik manevrası* başlığı ile ele aldığı değerlendirmesinde artık savaşın kaçınılmaz olacağını belirtmiştir. Almanların önce Avusturya daha sonra da Südetler'de izlediği politikayı tekrar ettiğini belirten Atay, Almanların her şeyin sorumlusu olarak Danzig'i göstermeye başladıklarını eğer bu sorun çözülürse de bir barış ortamı sağlayacakları sözlerine aldanılmaması gerektiğini yazmıştır. Çünkü Almanların bu politikayı daha önce Avusturya ve Südetler'de uyguladığı görülmüştür. Atay, Eğer Almanya'nın derdi sadece Danzig olsaydı bir savaş çıkmazdı demiş, asıl maksadın da Polonya olduğunu vurgulamıştır. Polonya'nın Danzig'e karşı tavır koymazsa yarın başka bir şehrinde aynı durumla karşı karşıya kalacağını da sözlerine eklemiştir (Atay, 1939: 1–3).

22 Ağustos tarihinde dikkat çeken diğer bir değerlendirme ise Cumhuriyet gazetesinin *Hem Nalına Hem Mihına* bölümünde çıkan *Blöf mü, değil mi?* başlıklı makaledir. Makalede; Avrupa'da durumun git gide hararetlendiğine değinilmiş ve Almanya'nın yayılmacı hamlesine karşı bir mukavemet gösterilmesi durumunda kapsamlı bir savaşın çıkıp çıkmayacağı konusunda kararsız kalınmıştır. Yazar, "*bir Münih' hezimetini daha yaşanacak mı?*" sözleri ile İngiltere ve Fransa'nın daha önce sessiz kaldığını belirtmiş ve Almanlara karşı hamle yapılması gerektiğini aktarmıştır. Ayrıca yazar, "*Hitler ilerlemeyi bildiği kadar geri dönmeyi de bilirse sulh kurtarılabilir. Fakat bu düşünce, Alman diktatörünün harbi şimdiden göze aldırılmamış da sade blöfle iş görmek istediğine nazaran doğrudur. Yoksa, Hitler, Avrupa'yı kana boyamak hususunda karar vermişse, bu buhranın sonu harptir. Temenni edelim ki yaptığı gene blöf olsun ve blöfün sökmeye başladığında zamanında tornistan etmeyi bilsin.*" cümleleriyle de savaşın çıkmaması için Almanya'nın hamlelerinin blöf olmasını ummuştur (Cumhuriyet, 22.08.1939: 3).

Ekekon gazetesi bu süreçte her gün siyasi meseleleri sayfalarına taşımaya devam etmiştir. Almanya'nın saldırgan siyasi kimliğini ortaya koyan başlıklar: "*Almanya, Slovakları da tarihe mi karıştırmak istiyor.*" (Ekekon, 18.08.1939: 1) "*Almanlar ateş püskürüyor.*" (Ekekon, 21.08.1939: 2) gazete sayfalarında dikkat çekmiştir. Devletlerin siyasi ilişkilerine dair haberler ve herhangi bir savaş karşısında alacakları pozisyonları da yine *Ekekon* gazetesi okuyucularına sunmuştur. 23 Ağustos tarihinde Almanya ve Sovyetler Birliği'nin saldırmazlık antlaşması da gazete sayfalarında yer bulmuştur (Ekekon, 23.08.1939: 1).

23 Ağustos ve ilerleyen birkaç gün içinde Almanya ile Sovyetler Birliği'nin imzaladığı saldırmazlık paktının haberi Türk basınında başlıca konu hâline gelmiştir. Yabancı basından edinilen bilgiler neticesinde paktın imzalandığına dair bilgileri sunan gazeteler bu paktın ortaya çıkışına büyük ilgi göstermiş ve şaşırtıcı bulmuşlardır: "*Cumhuriyet* gazetesinin *Moskova ile Berlin arasında imzalanacak olan misak her yerde hayret uyandırdı.*" (Cumhuriyet, 23.08.1939: 1) verdiği başlığı diğer ulusal gazetelere de paralel düşüncede yansımıştır (Sertel, 1939: 1; Tan, 24.08.1939: 1; Atay, 1939: 1; Son Posta, 23.08.1939: 1; Sadak, 1939: 1).

Akşam'dan Necmettin Sadak, *Ulus* gazetesinden ise F. R. Atay anlaşmanın siyasi havayı daha da gereceğini belirtmiştir (Sadak, 1939: 1; Atay, 1939: 1). *Tan* gazetesinden Zekeriya Sertel ise tam aksine bu anlaşma için Sovyetler Birliği'nin sulhu koruyucu rol üstlendiğini, Almanya'nın agresif tavrını durduracağını yazmıştır. Ayrıca anlaşmanın Almanya için bir zaaf olduğunu dile getirmiş ve Sovyetlerin bu anlaşma ile İngiltere ilişkilerinin bozulmayacağını ifade etmiştir (Sertel, 1939: 1).

Babalık gazetesi ise bu tarihte *Siyasi Hadiseler* başlığı altında Ahi Evren'in kaleminden bir değerlendirme yazısını okuyucularına sunmuştur. Evren, dünyada gerçekleşen siyasi krizlerin son zamanlarda arttığını ve Almanya ile Polonya arasındaki Danzig meselesinin çözülemediğine değinmiş, Almanya'nın tavrından dolayı da çözülemeyeceğini vurgulamıştır. Almanya'nın isteklerinden vazgeçmemesi sebebi ile de artık bir sulh sağlanamayacağını, İngiltere ve Fransa tarafından da bu durumun anlaşıldığını belirtilmiştir. Evren, İngiltere ve Fransa kabinelerinin toplantılarının artması ve askeri unsurlarının belirli bölgelerde toplanmasının sonucunda bu kaniya varmıştır. Evren, Sovyetler Birliği ile Almanya arasında gerçekleşen saldırmazlık paktı hakkında ise henüz bir yorum yapılamayacağını çünkü paktın ayrıntılarının henüz ortaya çıkmadığını aktarmıştır. Son olarak Türkiye'nin durumunu ortaya koyan Evren, "*Türkiye sulh cephesinde yerini çoktan almıştır. Uyanık ve hassastır. Hadiseleri soğukkanlılık, sabır ve sakinlikle, fakat tetikte olarak takip ediyor*" demiştir. Sulh fikrinin Türkiye'de oluşmasında geçirdiği tarihi mücadelelerin önemli rol oynadığını belirten Evren, Türkiye'nin sulh için her türlü eylemi yapacağını aktarmıştır (Evren, 1939: 1).

Ekekon gazetesinden Ziya Çalık da *Türk ordusu değeri ve ifadesi* başlıklı bir makaleyi okurları ile buluşturmuştur. İsmet İnönü'nün Trakya manevralarından sonra orduya gönderdiği "*Milletimiz emniyet ve istihlâsının mesnedi olan büyük ordunun kumandanlarına, subay ve erlerine itimat ve iftihar duygularıyla sarsılmaz bir surette bağlıdır.*" mesajının alıntısı ile başlayan Çalık, Türk ordusunun Trakya'da ne kadar becerikli işler yaptığını dile getirmiş ve ordunun Türk milletinde verdiği güveni vurgulamıştır. Çalık, Türk ordusunun manevi birlikteliği, inancı ve vatana bağlılığı ile dünyada sulhun koruyucusu olduğunu dile getirmiştir (Çalık, 1939: 1). *Ekekon* gazetesi Ziya Çalık'ın değerlendirmesi haricinde öncesinde de olduğu gibi siyasi haberlere de sayfalarında yer vermeye devam etmiştir. 24 Ağustos tarihinde de *Sovyet-Alman Paktı ve Fransa'da devam eden askeri hazırlıklar* başlıkları ile gazetede yer almıştır (Ekekon, 24.08.1939: 1). Ulusal basında da bu anlaşmaya yer verilmiştir (Bkz. Ek-3).

25 Ağustos tarihine gelindiğinde Ziya Çalık, *Propagandalara karşı Türk milletinin salabeti*, başlıklı makalesi ile dünyada gerçekleşen siyasi çıkmazlara karşı Türk milletinin rolünü açıklamaya çalışmıştır. Çalık, dünyada meydana gelen krizleri her Türk ferдинin dikkatle takip ettiğine vurgu yapmış ve bu kriz döneminde Türk insanının karakterini şu cümleler ile anlatmıştır: "... her Türkün içi çelik bir kaleden daha sağlam, daha pektir. Türk yüreğine Majinoldan², Sigfrid³ istihkamlarından daha fazla dayanıklılığı veren kudretin sırrı Türk topluluk, Türk

1 Çekoslovakya'nın Südet bölgesinin Almanya'ya verilmesini öngören 1938 tarihli antlaşmadır. İngiltere, Fransa, İtalya ve Almanya arasında imzalanmıştır.

2 Fransa'nın tüm kuzey ve doğu sınırlarını koruyan savunma hattı. 1920'li yılların sonunda Fransa'nın Almanya tarafından işgalini önlemek amacıyla yapımına başlanmıştır. Yapımı 1938 yılında tamamlanmıştır.

3 Almanya'nın Majino Hattı'na karşılık olarak 1936 yılında yapımına başladığı savunma hattıdır. 1944–1945 yıllarında büyük çaplı saldırılara maruz kalmıştır.

birliği, Türk inancıdır." Çalık, Türk milletinin İsmet İnönü'ye candan bağlı olduğunu da dile getirmiş, milli şefin her türlü çağrısına karşı milletin fedakârlık yapabileceğini belirtmiştir. Aleyhine propagandalara karşı da *"Türk camiası granitlerden daha salabetlidir."* ifadesini kullanmıştır (Çalık, 1939: 1).

Ulus gazetesinden F. R. Atay, Alman-Sovyet Paktı'nın değerlendirmesini *İlk şart: Soğukkanlılık* başlıklı yazısında ele almıştır. Ortaya çıkan bu antlaşmanın barışa karşı oldukça zararlı olduğunu vurgulayan Atay, bu antlaşma sonucunda İngiltere'nin görüşünde bir farklılık olacağını beklememektedir. Eğer Almanya'nın Polonya'yı işgali gerçekleşirse İngiliz ve Fransızların bu duruma karşı tepki vereceklerini belirten Atay, İngilizlerin bu paktın ortaya çıkmasıyla birlikte kandırıldığını aktarmıştır. Ayrıca Atay değerlendirmesinde olası bir savaş için de *"Avrupa insanîyetini yeni bir harpten ancak bir mucizenin kurtaracağını söyleyenler ekseriyettedir. Biz bu mucizeye akıl ismini vermek istiyoruz. Yeni bir harbin mesuliyetini ancak akıldan mahrum olanlar üzerlerine alabilirler ve bu mahrumiyetten mukadder cezasını çekerler."* sözlerini kaleme almıştır (Atay, 1939: 1-4).

Savaşın resmi başlangıç tarihine üç gün kala 28 Ağustos tarihinde *Ekekon* gazetesi *Gerginlik Aynı Hızla Devam Etmekte!* manşeti ile Polonya'ya karşı Alman tecavüzlerine değinmiş, Fransız, İngiliz ve Amerika ile ilgili de haberleri sayfasına taşımıştır (Ekekon, 28.08.1939: 1). Gazetenin baş yazarı Ziya Çalık ise bu tarihte *"Biz Sinirlerine Hâkim Milletiz!"* başlığı ile değerlendirmesini yayınlamıştır. Dünyanın şu anki vaziyetini *"fitili yanan bir meşalenin yanında bulunan barut fıçısına"* benzetmiştir. Bu durum karşısında her an bir rüzgâr ile meşalenin sönmemesinin ya da ateşlenmesinin mümkün olabileceğini belirtmiştir. Tüm devletlerin bu durum karşısında hazırlıklı olmaya çalıştıklarını ve gafil avlanmamak için sürekli tetikte bulduklarını ifade eden Çalık, devletleri meşgul eden şeyin bir savaşın çıkıp çıkmayacağı konusu olduğunu vurgulamıştır. Yazar, Türk efkarı için *"Bütün dünyadaki sinir harbinin bize zerre kadar tesiri yoktur. Çünkü, yürüdüğü yolu yöneldeği gayeyi bilen Türkiye, en içten ve samimiyetle sulhu istemekte, fakat her uzak ihtimale karşı bile tamamı ile hazır bulunmaktadır. Esasen söylemezler mi ki, Türk sınırı çelikten kavidir."* ifadelerini kullanmıştır (Çalık, 1939: 1).

Ekekon gazetesinde siyasi haber ve değerlendirmeler yer almaya devam ederken *Babalık* gazetesi sadece 24 Ağustos tarihinde siyasi bir değerlendirme yazısı yayınlamıştır. Lakin ortaya çıkan gelişmeler neticesinde 29 Ağustos tarihi itibarıyla *Babalık* gazetesi de siyasi haberleri aktarmaya başlamıştır (Babalık, 29.08.1939: 1)

29 Ağustos 1939 tarihinde *Akşam* gazetesinde Va-Nu imzalı *Harp niçin başlamıyor?* başlığıyla verilen makalede yazar, savaş için tüm şartların oluştuğundan bahsetmiş ve silahların, askerlerin, araç ve gereçlerin hazır beklediklerini dile getirerek hala bir savaşın patlak vermemesini sorgulamıştır. Yazar bu silahların bir savaş başlatmaktan ziyade savaşı durdurabileceğine değinmiş ve ülkelerin bu silahlanma yarışından dolayı gelecek tehlikelere karşı daha fazla hesap yaptıklarını belirterek *"Kimse el sürmedikten sonra bir sulh aleti hâline gelmişler demektir."* yorumunu yapmıştır (Akşam, 29.08.1939: 3). Özellikle Alman-Sovyet antlaşması imzalandıktan sonra ağustos ayının sonuna kadar Türk kamuoyu savaşın tehlikesinin azalmaya başladığı ile ilgili başlıklar da atmıştır. Ancak bu başlıkların yanında iç sayfalarda çelişkili haberler de yer almıştır. Savaşın başlayıp başlamayacağı konusunda farklı birçok görüş gazetelerde görülmüştür. 31 Ağustos tarihinde *Cumhuriyet* gazetesi *Beynelmilel vaziyet salaha doğru gidiyor* başlığı ile manşet atmıştır (Cumhuriyet, 31.08.1939: 1).

Ağustos ayının son günü F. R. Atay, *Türkiye'nin büyük kuvveti* başlığıyla değerlendirmeler yapmıştır. Atay, Türkiye'nin barışın değerini ne kadar bildiğine şu sözlerle değinmiştir: *"Otuzundan biraz yukarı Türkler, dört muharebe görmüşlerdir. Bozgunla parçalanmaların, ihtilallerin, zaferlerin, acı tatlı hatıralarını ve tecrübelerini ter ve taze muhafaza ediyoruz. Sulh ve emniyetin değerini bizim kadar belki hiçbir millet takdir edemez. Yalnız kendi milli hürriyetimiz değil, pek nazik bir coğrafî bölgenin sulh ve emniyeti için nöbet bekliyoruz. Bu vazife mevkinde, ancak Türk milletinin göstermekte olduğu soğukkanlı cesaret ve karar hassalarına ihtiyaç vardır. Türkiye, sulh için çalışanlarla beraberdir."* (Atay, 1939: 1-5).

Türk kamuoyu savaşın başlangıcına kadar her zaman sağduyulu davranmış ve siyasi ortamı hararete sürüklememeye çalışmıştır. Yapılan değerlendirmelerin tamamında Türkiye'nin barış için hareket ettiğine ve barışın yanında seyredenler ile beraber olacağına değinilmiştir. Ulusal basın yanında Konya basınında da barışı korumak için manşetler atılmış ve bu manada değerlendirmeler yapılmıştır.

Ulusal ve Konya Basınında İkinci Dünya Savaşı Başlangıcı

Almanya'nın yayılmacı söylemleri Avusturya ve Südet bölgelerinden sonra Polonya'ya kaymıştır. Polonya'ya karşı girişimlerini artıran Almanya, Sovyetler Birliği ile saldırmazlık antlaşması imzalamıştır. Ayrıca anlaşmaya göre Polonya'nın iki devlet arasında paylaşılması kararı da alınmıştır. Almanya bu antlaşma ile Sovyetler Birliği'nin de güvencesini sağlamış ve harekete geçmiştir. Alman kuvvetleri 1 Eylül 1939 günü Polonya'yı işgale başlamış böylece de II. Dünya Savaşı'nın başlangıcına imza atmışlardır (Bayraktar, 2009: 325 ve ayrıca Bkz. Ek 1- Ek 2).

Savaşın başladığı 1 Eylül 1939 tarihinde *Cumhuriyet* gazetesinden Peyami Safa, *İki eylül arasındaki fark* başlığıyla geçen sene yaşananların bugün de tezahür ettiğini belirterek değerlendirmesine başlamıştır. Peyami Safa, geçen sene ağustos ayında buhranın başladığını ve eylül ayının sonunda bittiğini dile getirip yine aynı olayların aksettiğini belirtmiştir. Çekoslovakya yerine Polonya, Südetler arazisi yerine de konu Danzig'dir. Geçen sene Çekoslovakya'nın yaptığı gibi Polonya'nın da durumu İngiltere'ye bıraktığını belirten Peyami Safa, İtalya'nın tarafsız görünmesine rağmen Almanya lehine çalıştığına da değinmiştir. Safa, ancak tüm bu yaşananların yanında bir fark olduğunu vurgulamış ve bu farkın da artık Sulh cephesinin aynı oyunun oynanmasına müsaade etmeyeceğini belirtmiştir. Peyami Safa'ya göre artık savaş kaçınılmazdır (Safa, 1939: 1).

Babalık gazetesi savaşın başladığını *Danzingde Harb Başladı* başlığı ile duyurmuş ve Ankara Anadolu Ajansı'ndan aldığı bilgilerden yola çıkarak Almanların Polonya'ya karşı savaşı başlattığını dile getirmiştir (Babalık, 01.09.1939: 1). *Ekekon* gazetesi ise *Nihayet, Harp patladı!* sözleri ile savaşın başladığını duyurmuş, *"Almanlar, bir taraftan sulhla dünyayı oyalarken Leh hudutlarına yıldırım hızıyla saldırdılar. Fakat, vatanlarını, istikallerini korumak için azmeden kuvvetli bir mukavemetle karşılandılar."* sözleriyle de hem siyasi hem de askeri olarak Almanlar aleyhine durumdan bahsetmiştir (Ekekon, 01.09.1939: 1).

2 Eylül 1939 tarihi itibarıyla Türk kamuoyunda Almanya'nın Polonya'ya karşı harekete geçtiği haberleri yer almaya başlamıştır. *Ulus* gazetesini *Harp Başladı* (Ulus, 02.09.1939: 1), *Cumhuriyet* gazetesi *Nihayet Harp Başladı* (Cumhuriyet, 02.09.1939: 1) manşetleriyle savaşın başladığını duyururken diğer ulusal gazetelerden *Akşam* ve *Tan* ise Almanya'nın Polonya'ya karşı askeri harekate giriştiğini ve savaşın başladığını manşetlerine taşımışlardır. Ayrıca kamuoyunda İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya karşı verdiği ultimatom dile getirilmiştir.

Almanya'nın Polonya'ya karşı başlattığı harekât ile Türk kamuoyunda da savaş ile alakalı değerlendirmeler başlamıştır. Bu değerlendirmelerden bir tanesini de *Vakit* gazetesinden Asım Us, *Cihan Harbi Başladı* adlı makalesi ile yapmıştır. Asım Us, bu savaşın kısıtlı bir şekilde kalmayacağını İngiltere ve Fransa'nın da dahil olmasıyla birlikte bir dünya savaşına dönüşeceğini belirtmiştir. Us, İtalya'nın Almanya ile iş tutacağını da vurgulamıştır. Us ayrıca "*Harp çok uzun bir süre devam edecek bir dünya harbi olacaktır. Milyonlarca masum insan Hitlerin şahsi mesuliyeti altında ilan ettiği bu harbe kurban gidecektir.*" yorumunu yapmıştır (Us, 1939: 7).

2 Eylül 1939 tarihinde *Cumhuriyet* gazetesinden Yunus Nadi ve Peyami Safa da bu savaşın sadece Almanya ve Polonya arasında kalmayacağına köşelerinde değinmişlerdir (Cumhuriyet, 02.09.1939: 1-3). Ayrıca Peyami Safa birçok olasılığı da göz önünde bulundurmuş, İngiltere ve Fransa'nın vakit kaybetmeksizin Almanya'ya karşı savaşa gireceğini belirtmiştir. Safa, Almanya'nın Polonya'yı hızlıca işgal edip yönünü Fransa'ya çevirirse İtalya'nın da savaşa dahil olacağını aktarmıştır. Almanya'nın savaşta takatsiz kalma durumunda da İtalya'nın savaşa girebileceğini belirten Safa, Türkiye'nin durumu için ise "*Bizim vaziyetimiz? Açık Taahhütlerimize sadıqız. Harbin sirayet ve inkişaf seyrini olanca dikkat ve sükûnetimizle takip edeceğiz. Akdeniz ve Balkanlar ateşten masun kalabilir. Temenni edelim. Şimdilik bize düşen? Birlik ve soğukkanlılık. Bu kalitelere sahip miyiz? Yüzde yüz!*" sözlerine yer vermiştir (Safa, 1939: 3).

Savaşın başlangıç tarihinden bir gün sonra 2 Eylül 1939 tarihinde *Ekekon* gazetesinin başyazarı Ziya Çalık, *Harp* başlıklı yazısına "*Çeyrek asır sonra Almanya yine dünyanın sükûnunu bozmak için kundakçılık etti.*" sözleriyle başlamıştır. Tüm dünyanın barış için çabalamasına rağmen tahmin edilenin gerçekleştiği ve harbin başladığını bildiren Çalık, savaşın eskisi gibi hukuk formalitelerine dayalı olarak çıkmadığını, Almanların çıkardığı *Yıldırım Harbi Sistemi* ile ortaya çıktığını ve sorumlusunun da Almanya olduğuna değinmiştir. Çalık, Polonya'da patlayan bombalardan daha önemli olan noktanın bir dünya savaşı çıkıp çıkmayacağı konusu olduğunu vurgulamış ve Hitler'in beyanına göre Almanya'nın tek hedefinin Polonya olduğunu aktarmıştır. Ancak başka devletlerin dâhil olması hâlinde de Almanya'nın sessiz kalmayacağını dolayısıyla da bir dünya savaşının ortaya çıkacağını açıklamıştır. Bu gerçekleşen vaziyetlere karşı ise İngiltere ve Fransa'nın Polonya'ya yardımda bulunacaklarını açıkladıklarını dile getirmiştir. Çalık'ın yazısında asıl düşündüğü nokta ise İtalya'nın durumu olmuştur. Çünkü Mussolini'nin savaş dışı kalmak için çabaladığına vurgu yapan Çalık, İtalyanların askeri olarak hazır bulduklarını, kendilerini savunmaları gerekirse savunacaklarını ancak herhangi bir askeri harekâta girişmeyeceklerini belirtmiş ve bu kararın İtalya için alınmış en makul seçim olduğuna vurgu yapmıştır. Çalık, satırlarının sonunda Türkiye'nin savaş tehlikesi karşısındaki durumuna da değinmiştir. İnönü'nün İngiltere Kralı VI. George'a yazdığı şifahi mesajları belirterek Türk-İngiliz dostluğuna vurgu yapmış, Türkiye'nin cihanda bir sulh oluşması için çalışacağı ve sulh isteyenler ile yol alacağını ifade etmiştir (Çalık, 1939: 1). Çalık'ın İtalya hakkında düşünceleri ileriki tarihlerde Türk İçişleri Bakanlığı'nın raporunda da dile gelmiştir. Bu raporda, İtalya'nın Almanya ile hareket etmesine rağmen İngiltere ve Fransa'ya karşı savaşa girişmeyeceği ve Hitler'in sorumsuzlukları yüzünden de Mussolini'nin Hitler'e karşı tepkili olduğu yazılmıştır (Eraslan, 2022: 7).

İngiltere ve Fransa'nın da savaşa dahil olduğu haberleri 4 Eylül 1939 günü gazete sayfalarına yansımaya başlamıştır. *Ulus*, *Büyük Avrupa harbi başladı!* başlığı altında haberleri verirken diğer ulusal gazeteler de savaşın başladığını ve İngiltere ile Fransa'nın savaşa dahil olduklarını manşetlerine taşımışlardır (Ulus, 04.09.1939: 1; Cumhuriyet, 04.09.1939: 1; Tan, 04.09.1939: 1; Akşam, 04.09.1939: 1).

Ziya Çalık, 4 Eylül 1939 tarihinde ise *3 Eylül 1919* tarihi başlığı ile 1919 yılına atıf yaparak, İngiltere ve Fransa'nın Lehlerin yardımına koştüğünü belirtmiştir. Çalık, Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere ve Fransa'nın sulhu son ana kadar korumak istediklerine değinmiş, bugün de İngiltere ve Fransa'nın Almanya'nın tecavüzlerine karşı Polonya'yı korumayı tahattüt ettiklerini belirtip yine sulh için çalıştıklarını ifade etmiştir. Ancak tüm bu sulh çabalarına rağmen savaşın çıktığını İngiltere Başbakanı Chamberlain'in sözleri ile vermiştir. Çalık, Almanya'ya karşı İngiltere ve Fransa'nın savaşta olduğunu, Japonya'nın da Sovyetler ile paktı olduğundan Almanya karşısında yer aldığı ve İtalya'nın da Almanya'nın hareketlerinden dolayı rahatsız olduğunu belirtmiş, Almanya'nın yalnız durumda kaldığını aktarmıştır. Bu durum karşısında ise belirsiz tarafın Sovyetler Birliği olduğunu yorumlayan Çalık, Almanya ile saldırmazlık pakti olan Sovyetler Birliği'ne karşı Amerika'da birçok gazetede gizli bir antlaşma olabileceği hakkında dedikodular olduğuna değinmiştir. Yine Çalık, Amerika'nın açık şehirler ve sivil halka karşı bir bombardıman olmaması için çabaladığını ve bunu İngiltere ile Fransa'nın kabul etmesine rağmen Almanya'nın Polonya'ya karşı bombardımanlarına devam ettiğini, bu yüzden Almanya'nın tüm beşeriyete karşı düşman olduğunu vurgulamıştır (Çalık, 1939: 2).

Bu süreçte hem *Ekekon* hem de *Babalık* gazetesinde savaşa dair haberler aktarılmaya devam etmiştir. 4 Eylül'de *Babalık*; "*Alman, Zehirli Gaz Kullanıyor.*", "*Polonyalılar, Bazı Yerleri Mukabil Taarruzla Geri Aldılar.*", "*Alman Gemisi Zapt edildi.*", "*Avustralya Harp Hâlinde*" gibi başlıklar altında haberleri aktarmıştır (Babalık, 04.09.1939: 1). *Babalık* gazetesinde konu ile alakalı herhangi bir değerlendirme yazısı yer almazken *Ekekon* gazetesinin başyazarı Ziya Çalık tarafından yapılan değerlendirmeler devam etmiştir. 5 Eylül 1939 tarihli yazısında da Çalık, Amerika'nın savaşa girip girmeyeceğini ele almış ve *Amerika eski dünya işlerine karışacak mı?* başlığı ile de görüşlerini dile getirmiştir. Almanya'nın Liverpool'a gelen bir gemiyi batırması ve içinde de Amerikalıların bulunması dolayısıyla Amerikan kamuoyunun Almanya'ya karşı baskı yaptığını belirten Çalık, "*Eski dünyanın işine karışmak istemeyen Yeni dünyayı tabiat ile müdahaleye mecbur bırakacaktır.*" yorumunu yapmıştır. Çalık, Amerika'nın savaşa dahil olması hâlinde savaşın sonucunun kaçınılmaz olacağını da belirtmiş bu düşüncesini de Birinci Dünya Savaşı'na dayandırmıştır (Çalık, 1939: 2).

Daha önce hem ulusal hem de *Ekekon* gazetesinin değerlendirmelerinde yer alan iki savaş arası farkı anlatan yazıların birini de Ömer Rıza Doğrul, *Tan* gazetesindeki köşesinde yapmıştır. Doğrul, iki harbin farklı şekilde başladığına değinmiş ve daha önce ordular birbirine direkt girerken bu kez savunma hatlarını yıkmadan karşı karşıya gelemediklerini belirtmiştir. Doğrul, asıl savaşın Almanya'nın doğu cephesinde değil bundan sonra yapacağı batı cephesinde olacağını açıklamış ve iplerin orada kopacağını aktarmıştır (Doğrul, 1939: 1).

6 Eylül tarihinde *Ekekon* gazetesi *Harp Alman milletine değil Hitleredir* başlığı ile İsveç'te çıkan bir gazeteye göre bu savaşın kısa süreceği ve Almanya'nın ekonomik sıkıntıya girdiğine değinmiştir (Ekekon, 05.09.1939: 1). *Ekekon* gazetesinin üçüncü sayfasında ise savaş üzerine bir askeri değerlendirme yer almıştır. *Büyük hava ve deniz muharebeleri bekleniyor* başlığı ile yayınlanan değerlendirmede İngiltere ve Fransa'nın savaşa girmesiyle birlikte savaşın Avrupa savaşı hâline geldiğini, bu ülkelerin mandaları olduğundan dolayı da bunlarla kalmayacağı ve büyük bir dünya savaşı hâline geleceği öngörülmüştür. Özellikle savaşın Afrika'nın Akdeniz sahillerine yayılacağı tespiti yapılmıştır. İngiltere ve Fransa'nın Polonya'ya herhangi bir şekilde hava ve karadan yardım yapamayacağı, yardımın daha çok Almanya'ya yapılacak hava ve deniz taarruzları ile stratejik şekilde olacağı ifade edilmiştir. Bundan dolayı da ileride büyük hava çarpışmaları yaşanabileceği vurgulanmıştır. Ayrıca Mussolini'nin de sadece sözde tarafsız olduğuna değinilmiş, Fransa ve İngiltere'nin mandalarına karşı emellerinin olduğuna yer verilmiştir (Ekekon, 06.09.1939: 3).

Savaşın başlangıcından on gün sonra *Akşam* gazetesinden Necmettin Sadak köşesinde artık bu savaşın Almanya için bitmeyeceğine vurgu yapmıştır. Sadak, Almanların olası bir Polonya zaferinden sonra barış istese bile Hitler'in iktidarda kaldığı sürece bu savaşın İngiltere ve Fransa tarafından bitirilmeyeceğini belirtmiştir. Almanya'nın bundan sonra her istediğini elde edemeyeceğini belirten yazar, Almanya'yı yaptığı hamlelerden dolayı eleştirmiştir (Sadak, 1939: 1).

9 Eylül 1939 tarihinde bu kez Ziya Çalık, *Harp Edebiyatı* başlığı altında değerlendirmelerde bulunmuştur. Çalık, Fransızların 1914 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşı'ndan aldıkları dersleri bugün uygulamaya başladıklarını ve bir istihbarat servisi kurduklarını belirtmiştir. Çalık, bu servisin kurulmasıyla birlikte ülke içerisinde asılsız haberlerin engelleneceği, savaş hakkında yetkililer dahil kısıtlı açıklama yapılacağı dolayısıyla da daha az bilginin dolaşıma gireceği, casusluk faaliyetlerine karşı güvenliğin artırılacağı, asker ve vatandaşın da aleyhte bir durum karşısında yetkili bir kuruma itimat göstereceği yorumunu yapmıştır (Çalık, 1939: 2).

Babalık gazetesi 12 Eylül 1939 tarihinde Ahi Evren imzasıyla *Kuvvet ve Emniyet Türkiye'sinde* başlığıyla, Refik Saydam'ın konuşmasının yankılarını ve barış için çabalayan Türkiye'yi ele almıştır. Dünyada meydana gelen savaşı dikkatle takip ettiğimizi belirten Evren, ilk Türk demirinin çıkarılması ve Erzurum'a da demiryolunun ulaşmasının halkı müreffeh ve refah içinde yaşatmak için yapılan çalışmalar olduğu vurgusunu yapmıştır (Evren, 1939: 1).

Ekekon gazetesinden Ziya Çalık, 12 Eylül 1939 tarihinde *Hava tehlikesi* başlığıyla dünyada savaşın getirdiği tehlikelerin arttığına değinmiştir. En önemli tehlikenin gelebileceği yeri de hava olarak belirtmiştir. Çalık, havadan gelen tehlikenin insan hayatına karşı büyük tesirler yapabileceği ifade etmiştir. Korunma için hükümetin bir talimatname hazırladığı ve bunların uygulanması gerektiğini belirten yazar, Konya'nın büyük bir alana sahip olmasından dolayı bu işe riayet edilmesi gerektiğini, can kurtaran, sıhhiye, yardım grupları gibi teşekküller oluşturulmasını vurgulamıştır. Bunun için de mali ve ticari müesseselerin yardım etmeleri çağrısında bulunmuştur (Çalık, 1939: 2).

13 Eylül tarihinde Ziya Çalık, Refik Saydam'ın nutkunu "*İhtikâra imkân yoktur*" başlığı altında değerlendirmiştir. Refik Saydam'ın sözlerini Çalık da Ahi Evren'in görüşlerine paralel şekilde aktarmıştır. Cumhuriyet hükümetinin gıda konusunda sıkıntı çekmeyeceği ve 1914'teki durumda olmadığını dile getirmiş ve istatistik veriler aktararak hem buğday hem de şeker edecek konumda olduğumuza değinmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda halkın çektiği sıkıntıların bu savaşta çekilmemesi için çalışıldığına vurgu yapmış ve Türk sözlüğüne "*harp zaman zengini*" sözü eklenmeyeceğini dile getirmiştir. Çalık, tüm halkın üretim kaynaklı olması gerektiğini özellikle vurgulamıştır (Çalık, 1939: 2).

İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya savaş ilan etmesiyle birlikte bir dünya savaşının başladığı kesinlik kazanmış ve savaşın çıkıp çıkmayacağına yönelik haber ve değerlendirmeler eylül ayının bitimine doğru son bulmuştur. Bu tarihlerden sonra savaşın seyrine yönelik değerlendirmeler gazetelerde yer almaya başlamıştır. Yazarlar değerlendirmelerini artık savaşın durumu ve geleceği hakkında yapmışlardır. Olası öneriler, sonuçlar hakkında fikirler sunulmuş, siyasi dengeleri çözümlenmeye çalışılmışlardır. Dolayısıyla çalışmanın kapsamı bu süre zarfı ile sınırlı tutulmuştur.

Sonuç

İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkmaya başladığı dönemde dış işlerinde aktif tarafsızlık politikası izleyen Türkiye'nin dünyada gerçekleşen siyasi meselelere karşı ortaya koyduğu tavır, jeopolitik konumu gereği son derece önemlidir.

Bu tarihlerde Türkiye'de yayın hayatını sürdüren ulusal ve yerel gazeteler de önemli bir rol almış ve halkı bilinçlendirme görevi görmüştür. Konya'da uzun yıllardır yayın hayatını devam ettiren *Babalık* gazetesi savaşın başlangıcında daha çok yerel haberlere değinmiştir. Özellikle gazetenin baş yazarı Ahi Evren (Afif Evren) siyasi hadiseler hakkında çok az değerlendirme yazısı kaleme almıştır. *Babalık* gazetesi değerlendirme yazıları haricinde 1939 yılının ağustos ayının son günlerine kadar da dünyada meydana gelen olayları herhangi bir şekilde manşetlerine taşımamıştır. Ek olarak Almanya'nın Polonya'ya karşı isteklerinin arttığı görülen tarihlerde *Babalık* gazetesi dikkat çekici bir şekilde gazetenin bir bölümünü Sovyetler Birliği'ne ayırarak Sovyetlerdeki kültür sanat faaliyetleri hakkında okuyuculara bilgiler vermiştir. Bu yazıların tam savaş patlak vermeden bir hafta önce yayımlanmaya başlaması ve yazıların Sovyetler Birliği'ni olumlar nitelikte olması oldukça dikkat çekicidir. Ancak gazetenin baş yazarı Ahi Evren'in yazılarında herhangi bir tarafgirlik bulunmamaktadır.

Konya'nın bir diğer önemli gazetesi *Ekekon* ise *Babalık* gazetesinden farklı bir yayın politikası izlemiş ve sayfalarında daha çok siyasi meseleleri ele almıştır. Gazetenin yayın politikasının siyasi olmasının en önemli sebebi Cumhuriyet Halk Fırkası'nın yayın organı olmasından da kaynaklanmaktadır. *Ekekon* gazetesi bu dönemde gün gün dünyada meydana gelen gelişmeleri manşetlerine taşıırken diğer yandan da gerçekleşen olaylar hakkındaki değerlendirme yazılarını okuyuculara sunmuştur. Bu yazıları kaleme alanlardan birisi de *Ekekon* gazetesinin baş yazarı Ziya Çalık'tır. Yazar, köşesinde savaşın başlamasını Almanya'nın agresif/yayılmacı kimliğinden kaynaklandığını belirtmiş ve Almanya'nın tavırlarını eleştirmiştir.

Hem *Babalık* hem de *Ekekon* gazetesi manşet ve haberlerini Ankara ya da İstanbul'dan gelen telgraflar aracılığı ile sağlamıştır. Fakat *Ekekon* gazetesi burada ulusal basından ayrı ilginç ve önemli değerlendirmelerde de bulunmuştur. Ulusal basında yazarlar genellikle siyasi yorumlar yaparak Türkiye'nin barışçıl olduğuna değinmişlerse de herhangi bir şekilde alınacak önlemlere dair yazılar yazmamışlardır. Ziya Çalık ise yaptığı öneriler ve değerlendirmeler ile bu konuda özgün bir yer edinmiştir. Çalık, olası bir savaşta havada kuvvetli olunmasını, hava savunma için önem verilmesini ve evlerin bodrum katlarının sığınak olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. İkinci Dünya Savaşı ve sonrası da göstermiştir ki havada başarı şarttır. Dolayısıyla Çalık, bu yazılarıyla ulusal basındaki meslektaşlarından daha değerli bir yer edinmiştir.

24 Ağustos'ta gerçekleşen Alman-Sovyet Paktı hakkında ise Konya basını oldukça yerinde tespitler yapmıştır. Ulusal basında bu antlaşma sonucunda yine savaşın çıkıp çıkmayacağı konusunda birçok çelişkili haber yer alırken *Babalık* gazetesinden Ahi Evren, antlaşmanın savaşını durdurmuyacağını, dolayısıyla savaşın kaçınılmaz olacağını dile getirmiştir. Zamanın akışı da yapılan değerlendirmeyi haklı çıkarmıştır.

Bu tarihlerde ilginç bir değerlendirmeyi de yine Konya basınından Ziya Çalık yapmıştır. Çalık, savaşın başladığı günlerde yaptığı değerlendirmede ABD'nin savaşa gireceğini ön görmüş ve aynı zamanda bu savaşın ABD lehine sonuçlanacağını dile getirmiştir. Bu köşe yazısı basında özel bir yere sahiptir çünkü aynı dönemde ulusal basında ABD'nin savaşa dahil olup olmayacağı üzerine hiçbir değerlendirme yapılmamıştır. Ziya Çalık, savaşını hem çok iyi gözlemlemiş hem de uzun vadedeki görüşleri ile savaşın gidişatını doğru yorumlamıştır.

Ekekon gazetesinde 6 Eylül 1939 tarihinde "Büyük hava ve deniz muharebeleri bekleniyor." başlığı ile yayınlanan değerlendirme, Konya basınının siyasi havayı ne kadar doğru okuduğunu gözler önüne sermiştir. Makalede bahsedildiği üzere Kuzey Afrika'ya savaşın yayılacağı, Polonya'ya karşı yardımın daha çok Almanya'ya karşı taarruzlar ile yapılacağı, Mussolini'nin sadece sözde tarafsız olduğu gibi çarpıcı değerlendirmeler daha savaş başında yapılmıştır.

Ulusal basın tarafına geldiğimizde gazetelerin yazarlarının tamamı siyasi ahvale yönelik değerlendirmeler kaleme almıştır. *Akşam* gazetesi yazarı Necmettin Sadak, Avrupa'da agresif tavırlar sergileyen Almanya ve İtalya'ya karşı sert yazılar yazmış ve olası bir savaşın sorumluluğunu Hitler'e yüklemiştir. Sadak yazısından görüldüğü üzere Almanya'nın yayılmacı politikasının haksız olduğunu vurgulamış ve Müttefikler lehine tavır takınmıştır. *Akşam* gazetesi de bu dönemde yorumlarını genellikle İngiltere ve Fransa lehine yapmıştır. *Vakit* ve *Ulus* gazetesi de Hitler'i hedef göstermiş ve Almanya'yı olası savaşın sorumlusu olarak yansıtmışlardır. *Ulus* gazetesinden F. R. Atay, *Vakit* gazetesinden ise Asım Us, köşelerinde Almanya'yı hedef alırken kamuoyunu da Almanya aleyhine yönlendirmişlerdir.

Tan gazetesi ise sayfalarında birçok başlığı Sovyetler Birliği lehine atmıştır. Gazetenin baş yazarı Zekeriya Sertel, savaş başlamadan önce yapılan Sovyet-Alman Paktı'nı doğru yorumlayamamıştır. Almanya'nın bu antlaşma ile toprak istemekten vazgeçeceği fikrini ortaya atan Sertel bu düşüncesinde yanılmıştır.

Cumhuriyet gazetesi ve yazarları genel olarak *Ulus* ve *Akşam* gazetesinin görüşleri ile bağdaşsa da savaşın sorumluluğu konusunda Almanya'yı net olarak eleştirmemiştir. Özellikle *Ulus*, *Akşam* ve *Vakit* gazetesinde görülen Hitler'i eleştirici ve yargılayıcı tutumlar *Cumhuriyet* gazetesinde nadirdir. *Cumhuriyet* olası savaşın sebepleri konusunda Birinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan adaletsiz düzene vurgu yapmıştır. Bu tutumu ile *Cumhuriyet* gazetesi *Akşam*, *Ulus*, *Tan* ve *Vakit* gazetesinden ayrılmıştır.

Ulusal basında savaşın çıkacağına yönelik haberler ağırlıklı olarak verilmişse de yazarlardaki fikir ayrılıkları bu konuyu tartışmalı bir hâle getirmiştir. Özellikle İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya Polonya'daki politikasından dolayı hamle yapacağı görüşü birçok gazetede ifade edilmiştir. Bununla beraber yine bu meseleyi de Südet Krizi'ne benzeterek Müttefiklerin alttan alacağı düşüncesi de mevcuttur. Dolayısıyla ulusal basında olası savaş bütün ihtimalleriyle ele alınmıştır.

Yerel basın (Konya) bu dönemde ulusal basından eksik kalmamış aksine belki de daha değerli öneriler ortaya koymuştur. Siyasi değerlendirmeler konusunda ulusal basındaki haber ve görüşleri yakalayamayacak olsa da Konya basını savaşını okuyucularına birçok yönüyle aktarmıştır. Öneri kısmında ise ulusal basından daha değerli bir yer edinmiştir. Sonuç olarak Türk basını dünya gündemini çok dikkatli şekilde takip etmiş ve yaşanan olayları değerlendirerek kamuoyu ile paylaşmıştır. Gazeteler daha çok siyasi meseleler hakkında öne çıkarken ülke içinde yapılması gerekenler hakkında eksik kalmışlardır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir – Ç.B., M.T.; Tasarım – Ç.B., M.T.; Denetleme – Ç.B., M.T.; Kaynaklar – Ç.B., M.T.; Malzemeler – Ç.B., M.T.; Veri Toplanması ve/veya İşlenmesi – Ç.B., M.T.; Analiz ve/veya Yorum – Ç.B., M.T.; Literatür Taraması – Ç.B., M.T.; Yazıyı Yazan – Ç.B., M.T.; Eleştirel İnceleme – Ç.B., M.T.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept – Ç.B., M.T.; Design – Ç.B., M.T.; Supervision – Ç.B., M.T.; Resources – Ç.B., M.T.; Materials – Ç.B., M.T.; Data Collection and/or Processing – Ç.B., M.T.; Analysis and/or Interpretation – Ç.B., M.T.; Literature Search – Ç.B., M.T.; Writing Manuscript – Ç.B., M.T.; Critical Review – Ç.B., M.T.

Declaration of Interests: The authors declare that they have no competing interest.

Funding: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

Arşivler

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi.

Sürelî Yayınlar

Akşam Gazetesi (1939).

Babalık Gazetesi (1939).

Cumhuriyet Gazetesi (1939).

Ekekon Gazetesi (1939).

Tan Gazetesi (1939).

Ulus Gazetesi (1939).

Vakit Gazetesi (1939).

Kitaplar ve Makaleler

Akşam Gazetesi. (1939, 29 Ağustos). Harp niçin başlamıyor?

Akşam Gazetesi. (1939, 14 Ağustos). Harp ne zaman? değil Sulh ne zaman?

Armaoğlu. F. (2018). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. İstanbul: Kronik Kitap.

Atay. F. R. (1939). *Mütareke değil. sulh!* Ulus.

Atay. F. R. (1939). *Türkiye'nin büyük kuvveti*. Ulus.

Atay. F. R. (1939). *Almanya ve Sovyetler*. Ulus.

Atay. F. R. (1939). *Büyük tazyik manevrası*. Ulus.

Atay. F. R. (1939). *İlk şart: Soğukkanlılık*. Ulus.

Bayraktar. B. (2009). *Atatürk İlkeleri ve Türk İnkılap Tarihi*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Belen. F. (2020). *Türk Kurtuluş Savaşı*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Benhür. Ç. & Eraslan. M. (2021). Nanking'in İşgali ve Türk Basını. *Selçuk Türkiyat Dergisi*, 53, 379–396.

Cumhuriyet Gazetesi. (1939, 22 Ağustos). Blöf mü, değil mi?

Cumhuriyet Gazetesi. (1939, 19 Ağustos). Roller değişiyor mu?

Çalık. Z. (1939). *3 Eylül 1939. Ekekon*.

Çalık. Z. (1939). *Amerika eski dünya işlerine karışacak mı? Ekekon*.

Çalık. Z. (1939). *Biz Sinirlerine Hâkim Milletiz! Ekekon*.

Çalık. Z. (1939). *Çelik Yürekli Türk Milleti. Ekekon*.

Çalık. Z. (1939). *Harp edebiyatı. Ekekon*.

Çalık. Z. (1939). *Harp. Ekekon*.

Çalık. Z. (1939). *Hava Tehlikesi. Ekekon*.

Çalık. Z. (1939). *İhtikâra imkân yoktur. Ekekon*.

Çalık. Z. (1939). *Propagandalar karşı Türk Milletinin Salabeti. Ekekon*.

Çalık. Z. (1939). *Sığınak lâzım! Her şeyi önceden hazırlamak gerekir. Ekekon*.

Çalık. Z. *Türk kuşu mektebinin açılması gençlerimizde yeni hamleler yaratır. Ekekon*.

Çalık. Z. *Türk Ordusu değeri ve ifadesi. Ekekon*.

Çay. M. M. (2004). İnkılapların Hayata Geçirilmesinde Yerel Gazeteciliğin Önemi ve Konya'da Ekekon Örneği (1935-1942). *Selçuk Üniversitesi Ata Dergisi*, 12, 1–34.

Çıbık. A. G. (2019). *1942-1950 Dönemi Konya'sına Ekekon Gazetesinin Gözüyle Bakış* (Tez No: 616911). [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi].

Doğrul. Ö.R. *İki Harp Arasındaki Fark*. Tan.

Ekekon. (1939, 6 Eylül). Büyük hava ve deniz muharebeleri bekleniyor.

Eraslan. M. (2022). *Türk Basınında İkinci Dünya Savaşı'nda İtalya'nın İşgali* (Tez No: 745162). [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi].

Evren. *Ahi. Kuvvet ve Emniyet Türkiye'sinde. Babalık*.

Evren. *Ahi. Siyasi Hadiseler. Babalık*.

Hart. B. L. (2018). *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*. (Çev. K. Bağrıaçık). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hart. B. L. (2019). *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*. (Çev. K. Bağrıaçık). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Lewis. B. (2018). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. (Çev. B. B. Tuna). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Merriman. J. (2020) *Rönesans'tan Bugüne Modern Avrupa Tarihi*. (Çev. Ş. Alpogut). İstanbul: Say Yayınları.

Özal. İ. B. (2019). *Kısa II. Dünya Savaşı Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Sadak. N. (1939). *Ahvalin inkişafını beklemekten başka yapacak şey yoktur. Akşam*.

Sadak. N. (1939). *Delenda Carthago! Akşam*.

Sadak. N. (1939). *Son Vaziyet. Akşam*.

Safa. P. (1939). *İhtimaller Karşısında. Cumhuriyet*.

Safa. P. (1939). *İki Eylül Arasındaki Fark. Cumhuriyet*.

Sander. O. (2019). *Siyasi Tarih (1919-1994)*. Ankara: İmge Kitapevi.

Selek. S. (2020). *Anadolu İhtilali*. İstanbul: Kastaş Yayınevi.

Sertel. Z. (1939). *Sovyet-Alman Anlaşmasının Gaye ve Manası*. Tan.

Taylor. A. J. P. (2015). *İkinci Dünya Savaşı'nın Kökenleri*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Tosun. H. (2019. Ed.) *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. C.II. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Uçarol. R. (2019). *Siyasi Tarih (1914-2014)*. C.II. İstanbul: Der Yayınları.

Us. A. (1939). *Cihan Harbi Başladı. Vakit*.

Structured Abstract

The First World War, which broke out in 1914 due to colonialism, market searches, border problems and many problems, could not solve the problems after the war. Aside from the defeated states, the fact that England and France are in disagreements, and the debts of both states to the USA; Many problems such as Russia's withdrawal from the war and the revolution, Italy's dissatisfaction with the post-war places were not resolved after the war. With the economic crisis that came after the problems could not be solved, relations between countries became even more tense. Defeated in the war, Germany gained strength over time by taking advantage of the comfort of the political environment. As a result of Italy's reaction to England and France, its expansionist attitude has strained the political environment in Europe. In addition to these, with Japan's spread in the Far East, Italy's occupation of Abyssinia, Germany's annexation of Austria and the Sudetenland region, England and France could not remain indifferent to this situation and reacted.

The Second World War began in September 1939, when Germany attacked Poland. The possible war situation and the beginning of the war received great attention from the Turkish press. In this article, the evaluations of the national Turkish press (Akşam, Cumhuriyet, Ulus and Tan) and Konya press (Babalık, Ekekon) about the possible war situation in August and September of 1939 and the political agenda at the beginning of the war were reflected, and the differences between the national and Konya press were tried to be determined.

In the national press and the Konya press, the attitudes of Germany, in particular, were criticized. The Ulus newspaper adopted a close stance to the government's policies and followed an impartial publishing policy. The Akşam newspaper mostly made comments in favor of England and France. Zekeriya Sertel from the Tan newspaper wrote articles about acting with the Soviet Union in the event of a possible war. He criticized Germany but stated that when the Soviet-German Pact was realized, the main problem of the Soviets was with the supporters of democracy (England-France). In the Konya press, articles in favor of the government were also found in Ekekon, which was established by the CHP. Ekekon's editor-in-chief Ziya Çalık made important suggestions for a possible war. The Babalık newspaper reported less about political events in this period. However, the accuracy and importance of its brief and self-evaluations has become clearer when viewed today. In general, both national and local press emphasized Turkey's neutrality. Due to the complexity of the political situation, there were also contradictory assessments on whether a war would break out, especially in the national press. As a result, the national press and Ekekon newspaper from the Konya press reported the events day by day and wrote evaluations. Although there are contradictions among the evaluations made about the political agenda, it has been expressed by many newspapers and writers that the war will not end in favor of Germany. It was insistently emphasized in all newspapers that Turkey would not enter the war and would remain neutral.

In general, the Turkish press mirrored what would happen in the future with the evaluations and comments it made at the beginning and at the beginning of the war. In addition, the press also assured the public that Turkey would not enter a possible war and played an important role in alleviating the public's concerns. However, as mentioned above, the press failed to convey/evaluate Turkey's moves. Although many signs of a major war were known and even many comments/evaluations were made about the outbreak of the war, the number of articles written about the measures to be taken was very few.

From the Konya press, Ekekon and its editor-in-chief Ziya Çalık differed from other newspapers with their comments and evaluations. Ziya Çalık closely followed the agenda and stood out with his suggestions and opinions. While the national press focused mainly on political evaluations, Ziya Çalık focused more on the moves that Turkey could make and wrote about them. Çalık also distinguished himself from other writers and stood out with his suggestions. The national press lagged behind Ekekon in this regard. Most of the evaluations in the national press were politically oriented. Especially Falih Rıfki Atay from Ulus and Necmettin Sadak from Akşam, in their politically oriented evaluations, interpreted the political atmosphere correctly and made a difference with their evaluations. In addition to all these, it is obvious that the news and comments made by the press cannot be independent of the government.

Danzigde Harb Başladı**Hayat Pahalılığına Karşı****MÜCADELE****Belediyeler, havayıcı zaruriye maddeleri üzerine fiat kontrolü koyacak**

Hayat pahalılığı ile mücadele hususunda hükümetimiz yeni tedbirler almaktadır. Bu hususta Ticaret Vekâletinden vilâyetlere aşağıdaki tavin gelmiştir:

«Hayat pahalılığı ile mücadele mevzuu hükümetçe gösterilen alâkanın, büyük Millet Meclisinde muhtelif vesifelerle yapılan beyanat dolayısıyla, malûmunuz buluncasıdır.»

Hayat pahalılığı iktisadî kuruluşumuzla alâkadar ve geniş bir nazarla müttâfisi muktezâ bir mesele olduğundan, bütün devlet teşkilâtı ve mahallî idareler bu hususta vazifeli bulunmaktadırlar. Devlet teşkilâtına dahil Vekâletler ve idareler bu tedbirleri düşen vazifeleri yapmak hususunda nasîb gayret göstermekte lesler, mahallî idareler teşkilâtı ve bilhassa belediyelerin de hayat pahalılığı ile mücadele içinde ifa edecekleri ehemmiyetli hizmetler bulunmaktadırlar.

Ezelmeye, havayıcı zaruriye maddeleri üzerinde belediyelerin sıkı bir fiat kontrolünü çok hayırlı neticeler ve receği tecrübe ile sabittir. Bu maksadla yapılacak ilk iş, tetkik mevzuunu teşkil eden maddelerin istihlalinden istihlakına kadar geçirdiği bütün safhalarını gözden geçirerek fiatlarını ne suretle vücut bulduğunu tayin eylemektir. Farazla b a ş l a m a ş t ır : «Havayıcı zaruriye maddeleri hususunda belediyelerimiz de efkârı umumiyeyi ve matbuatı meşgul ediyen tebzeh ve meyva fiatlarını da, bir tetkik yapılmak istenilse, müstahsil fiatı, nakliye ücretleri ve fireler, kabızmalı fiatı, ve nihayet manav ve bakalların fiatı esaslıca tetkik edildiği takdirde, pahalılık unsurlarının nerede olduğunu bulmak ve ona göre tedbir almak lâzımgelir. Bu ticaret şubesinde umumiyetle fiat yükselişine tesadüf edileceği muhtakak olmakla beraber, bir karar ve tedbire geçilmeyen ev-

vel, nakliyat ve umumiyetle ticarî cihazımızda aksaklık olup olmadığını araştırmak ve tahsisen yağ meyva ve sebze fiatlarında mühim bir unsur olan ve manavların dalma mücb sebep olarak ileri sürdükleri görülen fire ve çürüme hadiselerinin hakikatine vâsil olmak ta icab eder.

Bu yeni tetkikler neticesinde belediyeler, kendi saba-larında mukatazi tedbirleri almakla beraber, umumî mahiyeti haiz olması dolayısıyla diğer devlet teşkilâtı tarafından yapılması lâzımgeldiğini göreceklere işler bulunc ve bu hususta eyice tetkik edilmiş tetkikler yapılarca, Vekâlet bunları husulî bir alâka ile karşılayacaktır.

Belediyelerimizin her halde bu mevzuu lâyk olduğu ehemmiyetle ele alacakları ve kendilerine terettüb eden vazifeleri takdir edecekleri şüphesizdir. Bu meseleyi tetkik edebilmek ve icabında iş birliği yapılmak üzere, bütün belediyelerden, hayat pahalılığı ile mücadele uğrunda yapmakta oldukları ve yapacakları işler hakkında malûmat vermelerini ve hadema her ayın birinci günü, itihâz olunan tedbirlerin seyri hakkında m h t a s a r ve müfîd bir tertib ile muntazaman rapor gönderilmesini rica ederim.»

Bursalı**Öğretmenler**

Yurd içinde bir geziye çıkan Bursa öğretmenleri evvelki gün şehrimize gelmişlerdi.

Öğretmenler, öğle ve akşam yemeklerini bölge sanat okulunda yemişlerdir. ve dün sabah trenile Adanaya gitmişlerdir.

Harb Nihayet Patladı

Ankara 1 (A. A. dan) — Dün gece yarısından bugün öğleye kadar alınan haberlere göre, Alman devlet reisi Hitler, orduya hitaben neşrettiği bir beyannamede, Danzig ihtilafının musibane surette halline imkân kalmadığını bildirmiştir.

Sovyet Rusya, Alman - Rus edemî tecavüz paktını tasdik etmiştir.

Polonya ajansının bildirdiğine göre, Alman tearruzu bu sabah şafakla başlamıştır. Alman orduları Polonya hududunu geçmiştir. Taryareler müteaddid ve şiddetli hava hücumları yapmışlar ve bazı şehirleri bombardıman etmişlerdir. Fakat bütün tearruzlar, Polonyahların müdafaa ezmi ve halkın soğukkanlılığı karşısında muvaffak olamamıştır.

Diğer taraftan İngiltere, do-nanmanın seferberliği, kara ve hava ihtiyatlarının hasar buluncmaları emriyi vermiştir.

Fransa da harekete geçmiştir.

Orta Tedrisat Kadroları

Maarif Vekâleti ilk ve orta tedrisat direktörlükleri yeni ders yılı öğretmen kadrolarını hazırlamaya başlamışlardır. Toplanan komisyon çalışmalarına devam etmektedir. Orta tedrisat kadrosu eylülün

Eski Eserler

Amerikada teşhir edilen eski eserlerimiz büyük bir alâka uyandırmıştır. Amerikanın ilim ve san'at mecmuaları buharın ehemmiyetinden bahismakaleler neşretmişlerdir. Maarif Vekâleti bu makaleleri tercüme ettirmektedir. Müzelerimizin daha fazla inkişaf edebilmesi ve aynı zamanda içindeki eserlerden lâyikile istifade edilebilmesi için bir proje hazırlanmaktadır.

İlk haftasında alâkadarlara tebliğ edilmiş buluncacaktır.

Vekillik lise ve orta okullara ders cetvelleri göndarmıştır. Her okul idaresi bu cetvelde mevcut öğretmen adedini ve münhal öğretmenlikleri kaydedecektir.

Şimdiye kadar orta okul ve lise direktörleri tarafından inha edilmekte olan yardımcı öğretmenlerinde tayin işini Maarif Vekillik almıştır. Okul idareleri öğretmen tayin edemiyecelerdir.

Kültür Direktörlüğünden:

- 1—Kadınhanı merkez okulunun 135 lira 94 kuruş keşif bedelli tamirâtı 20 gün müddetle açık eksiltmeye çıkarılmıştır.
- 2—İhale 21 eylül 1939 Perşembe günü saat 15 de vilâyet daimî encümen odasında yapılacaktır.
- 3—Muvakkat teminat bedeli keşfin % 7,5 ü 10 lira 20 kuruştur.
- 4—Keşif ve şartname her gün Kültür Direktörlüğünde görülebilir.

1. 7. 14. 20.

Nihayet, Harp patladı!

Almanlar, bir taraftan sulhla dünyayı oyalar-ken Leh hudutlarına yıldırım hızıyla saldırdılar Fakat, vatanlarını, istiklallerini korumak için azmeden kuvvetli bir mukavemetle karşılandılar

— SON DAKİKA: —
İstanbul, 1 (Tel)—Alman hükümeti İngiltere ve hattâ bütün dünya tarafından yapılan müzakerelerin konferansla halî teklifini ve burneyan- da kendisinin de gûya sulh yolu ile gerginli- ğin izalesi için verdiği sözü çiğneyerek busa- bah şatakla beraber Polonya hudutlarına bü- tün kuvvetle taarruza başlamıştır.

Alman tabiiyesine göre yapılmış olan bu yıldırım taarruzu Leh hu- dutlarından geçmeye muvaffak olmuş değildir. Alman tayyareleri de bu taarruzla müştereken Leh şehirlerinden bazılarını bombardıman etmiş- tir. Fakat bu kadar şiddetli olarak tasvir edilen Alman taarruzu Po- lonyanın yüksek ve kuvvetli müdafasile karşılaşmıştır. Şu kadar ki hiç- bir şeyden haberi olmayan ve böyle ani bir taarruz karşısında kalaca- ğını ummayan bazı kasabalar telaş anı göstermiştir.
Bu taarruzun doğuracağı neticeler ve her iki devlet harp kuvvet- leri arasında ceryan edecek müzakerelerden çıkacak mübahede pay- derpay bildirilecektir.

Hitler Sulhu değil harbi tercih etti

Orduya tebliğ ettiği beyannamele Alman isteklerinin sulh yoluyla hal edil- meyeceğini bildirdi

İstanbul, 1 (Tel) - Alman devlet reisi Hitler, orduya hitabın bir beyanname ney- etmiştir. Bu beyanname- de Alman isteklerinin barış yo- lıyla elde edilmesine imkân olmadığı ve Danzigin Alman yasa ilhak edildiğini bildir- mektedir.

İtalyada alı- nan teebirler

İstanbul, 1 (Tel) — İtalya hükümeti kahve satışı yasak etmiştir. Mevcut kahve- ler askerî mekâmler tarafın- dan alınmıştır.
Barlarla bunlara mümasil öğtence yerleri saat 23 de kapatılacaktır.

Dğer taraftan alınan bir haber P a n n i n yeni bir suh teşebbüsünde bulun- duğunu bildirmektedir.

Almanyanın içi Tedbir ve kararlar Alman milletinin kuvvei maneviye- sini çok kırmıştır

İstanbul, 1 (Tel) — Ber- llinin verdiği son haberlere göre Almanya'da bu gün hü- küm süren vaziyet yüzünden büyük bir hurursuzluk doğ- muş bulunmaktadır.
Almanya'da ele alınan harp tedbirleri Alman mil- letinin yeni ve büyük bir tela- kete sürüklenmekte olduğunu göstermektedir.
İttihaz edilen tedbirler ve siyasi tasarruflar Alman milletinin kuvvei maneviyesi- ni doğuştan surette zayıf- latmaktadır.

İngiliz donanma- sı seferber!

Ordu ve Hava filoları da se- ferberlik için ilk emri bekliyor

İstanbul, 1 (Tel) - İngil- izlerden son dakikada alınan bir habere göre Londra hü- kümeti Donanmanın seferber- edildiğini bildirmektedir. Ha- va filoları da orduya da verile- cek ilk emre intizaren mü- beyya bulumaları bildirilmiş- tir.

Bulgaristanda Hazırlık

İstanbul, 1 (Tel) — Bulgar hükümeti umumî toplantıları yasak etmiş ve yeniden iki sınıf daha silah altına çağır- mıştır.

Danzigde Çarpışmalar

İstanbul, 1 (Tel) — Po- lonyahükümeti ve Danzig şehri hudutlarında müzademe ol- muştur. Zayıf olmuştur.

İngiltere de yeni işe teşkilâtı kuruldu

İstanbul, 1 (Tel) İngiliz hükümeti çocuk ve kadımlar- dan tahliye edilen bölgelerde yeni işe teşkilâtı kurmuştur. Dışarı çıkarılanlar yanlarına bir kısmı yeyecek almışlardır.

Londra civarında kazılan topraklara torbalara doldurul- maktadır.

Londra matbuatı, İngiliz - Alman müzakerelerinin uğ- radığı müşkülâtı hasasla kata- rak bu işten ümitlerini kes- miş bulunmaktadır.

Fransız kabinesi

İstanbul, 1 (Tel) — Pa- risten bildiriliyor :
Fransız kabinesi Cumber reisi Löbrönün riyaseti altın- da toplanmaya davet edilmiş- tir.

Bütün Leh milleti asker!

Lehistan bütün bir millet halinde va- tanlarını müdafaa edeceklerdir

İstanbul, 1 (Tel) — Polon- ya hükümeti dün öğleden sonra umumî seferberlik ilân etmiştir. Dışarlara asifler anılmıştır. Asiflerde şiddet ve kuvvete karşı konulacağı ve hakaretlerin, tecavüzün tepeleneceği yazılmaktadır. Harp patladığı takdirde bütün mil- letin asker olacağı ilân edil- mektedir.
Radyo istasyonları neş- riyatını durdurmuş ve vapur- lara tehlike ihterinde bulun- maktadır. Limana girecek va- purların klavuz istemesi ilân edilmiştir.

Son Dakika

Bu saatte alınacak son ha- berler arasında çok mühim ve okurkârıma- jakikası dakikasına verilmesi icap eden ha- berler olursa İkinci tab'la bildirilecektir.

Dükkü hava hücumu tecrübesinden bir kaç dakika önce: Solda: Engizik, sağda: Nefes bir yarası sedye ile kaldırılıyor

Alman - Sovyet paktı imzalandı

Alman - Sovyet paktının imzasında B. Stalin bulundu

Pakt, 7 maddedir, 10 seneliktir ve mühim hükümleri muhtevidir

İngiltere, Lehistan'a yardım edeceğini Hitler'e resmen bildirdi, Hitler de: "Verilen garantiler Almanya'yı haklarından vazgeçiremez," dedi

Ahvalin inkişafını beklemekten başka yapacak şey yoktur

Falanga girişmeden, sadece olası birleşimden tutarak hüküm vermek en doğru harekettir. Fakat, politika alanında insanın kalmadı. Önce ölümlü geçen ayların, netice üzerine tesiri olan anal hükümler arasında hiç minnacık yok. Müshade saban gülmüştü, propaganda, pasavra, tehdit git zahirden ihbarittir. Bunlara bakıp da, ahvalin nereye varacağını kestirmek istemek zayıftır.

Aylardan beri orantılı bir Dantzig meselesidir gidiyor. Görünüşte bütün dünya budur. Fakat, hakikatte bir şehir için bu kadar kaygınet topcağına insanın gücü. Ofsen bulgularına bakarsak Almanya'da harb hazırlıkları son hadine varmış görünüyor. Bu haberlere göre, yarın öbürün harbin patlayacağına hükmetmek icab eder. Halbuki Hitlerin, hakikaten böyle tehlikeli bir maceraya atıp atılmayacağına hakkı bir kimsenin bilmez. İtalyan matbuatı, İtalyanlar Almanya ile birlikte harbe girişeceğini yamı duruyorlar. Diğer taraftan, İtalya haricte nazımın Hitler'e giderek, İtalyanın böyle ufak tefek Alman menfaatleri için harbe razı olmadığını söylediği hakkında haberler azdır.

Bunun içindir ki büyük devlet adamlarından, siyasal muharrirlerden kadar, bütün dünya, yarın ne olacağını bilmeden, müphemiyet içinde bekliyorlar.

Ön haberler gene çok bedvidir: Almanyanın kasnen Polonya, kasnen Romanya itibahatında askeri hareketleri gittikçe artıyor. Karın taraf devletlerinde de siyasal ve askeri ter faaliyetler gürüyor.

Ahvalin birdenbire vahşileşmiş görünmesine, yahut hakikaten vahşet kazanmış olmasına sebep. Al-

(Devamı dördüncü sahifede)

Necceddin İzzet

Paris 24 — Moskova'dan bildiriliyor: Dün B. Ribbentrop, B. Molotof arasında 3 saat süren mülakattan sonra pakt Von Ribbentrop ve B. Molotof tarafından imzalanmıştır. İmza merasiminde B. Stalin ve Almanyanın Moskova sefiri hazır bulunmuşlardır.

Berlin 24 — D. N. E. tebliğ ediyor: Von Ribbentrop, Sovyet - Alman paktının imsalandığını sabah saat birde B. Hitler'e şatasında telefonla bildirmiştir.

Von Ribbentrop, bugün saat birde, Moskova'dan tayyare ile doğrudan Berlin'e gidecek. B. Hitler'e Sovyet - Alman paktı hakkında mahat verecektir.

Moskova 23 (A.A.) — «Havas»: Molotofa von Ribbentrop arasında yapılan ilk mülakat üç saatten fazla sürmüştür. Bu akşam ziyafetten sonra Alman büyük elçisindeki İngilizlerin mesajları B. Hitler'e tevdi eden R. Henderson

İngilizlerin mesajları B. Hitler'e tevdi eden R. Henderson

B. Hitler 27 ağustosta Danziği ilhak edecek

Almanya, Lehistan hududunda 70 fırka asker tahşid etti. Polonya da askeri hazırlık yapt

Paris, 23 — Husul fakat esdi bir menbadan öğrenildiğine göre B. Hitler 27 ağustosta Tanenberg'de söyleyeceği nutukta Danziğin Almanya'ya ilhakını ilân edecek ve harekâtı şu için emriler verecektir.

Berlin 23 (A.A.) — Alman ordusu baş kumandanı general Von Brauchitsch, cumartesi günü saat 19.30'da orduya hitaben radyo ile bir nutuk söyleyecektir.

Londra, 23 — Berlin'deki emsâl muhabirlerin i'rarına göre; Almanya Lehistan hududunda 70 fırka asker tahşid etmiştir.

(Devamı 4 üncü sahifede)

Sovyet - Alman paktının maddeleri

Berlin 24 — Alman - Sovyet paktının metni şudur: Almanya ile Sovyet Rusya arasında sulhu kurvelemlirmek isteyen, Alman ve Sovyet Rusya itibahat hükümetleri 1939 nisan tarifihi bitaralık muahedesine istinaden şunları kararlaştırmışlardır: Madde 1 — İki taraf müfreden ve yukarıdaki devletlerin muavene-i ti ile her nevi tecavüzden, tecavüz ve şiddet hareketlerinden tevakkü etmeği taahhüd ederler. 2 — İki akid taraftan biri üçüncü bir devletin tecavüzüne uğradığı takdirde diğer taraf bu üçüncü devlete hiç bir vech ve suretle yardım etmemeyi taahhüd eder.

Madde 3 — İki akid taraf müşterek menfaatinde taallük eden meselelerde gâmi temas ve mügovvede bulunacaklardır.

Madde 4 — İki taraf, akid taraftan biri aleyhine müteveccih hiç bir devlet grubuna şâhil olmamayı taahhüd ederler.

Madde 5 — İki akid taraf arasında her ne suretle olursa olsun bir ihtilâl çıktığı takdirde bu ihtilâl devletlere tesiri etdik ile ve yukarıdaki hükümlerini ile hal ve fakal taahhüd ederler.

Madde 6 — Bu muahede on seneye müddete akdedilmiştir. Bu muahede inkazından bir seneye evvel feshedilmediği takdirde otomatik bir şekilde bey seneye daha müteber olacaktır.

Madde 7 — Bu muahede, en kısa bir zaman zarfında tasdik edilecek ve tarihi imzasından itibaren müteber olacaktır.

İkinci hava tecrübesi de muvaffakiyetle bitti

Dükkü hava hücumuna 70 kılör bombardıman tayyaresi iştirak etmiştir. Hücumu iştirak eden tayyareler, diğer tayyarelik filoları ayrılmışlardır. (Devamı 8 inci sahifede)

— Of!... Boşum döndü...
— Bira mı içtin?
— Hayır, bira aradım!..